

УДК 342.951+347.77

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.87>

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Світличний О.П.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного та господарського права,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
ORCID: 0000-0003-0485-3804
e-mail: jurist.slp@gmail.com*

Михальський Д.Ю.,

*аспірант юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
ORCID: 0009-0008-3810-5947
e-mail: mykhalskyi@gmail.com*

Світличний О.П., Михальський Д.Ю. Публічно-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні.

У статті наголошується, що забезпечення належної охорони прав інтелектуальної власності в сучасних умовах є пріоритетним завданням політики держави, невід'ємною умовою такої політики є охорона суб'єктивних прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, забезпечення процесу інноваційного прискорення та економічного розвитку української держави. Це зумовлено підвищенням інтересом та постійно зростаючою роллю інтелектуальної власності як в житті людини, суспільства, так і держави в цілому. Акцентується увага на ролі держави та її уповноважених органів покликаних забезпечити охорону прав інтелектуальної власності повинна, діяльність яких повинна бути спрямованою передусім на охорону майнових та особистих немайнових прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, на усунення причин, що породжують порушення права інтелектуальної власності, а у разі вчинення порушення – на притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, використовуючи весь механізм публічно-правової охорони інтелектуальної власності. Підкреслено, що головною метою і завданням держави у сфері інтелектуальної власності має стати несуперечливе поєднання інтересів правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, суспільства і держави.

Звертається увага, що з метою забезпечення публічних і приватних інтересів, в Україні державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову, кожна із яких відіграє важливу роль у публічно-правовій охороні прав інтелектуальної власності. На аналіз конкретних нормативно-правових актах проаналізована діяльність Верховної Ради України, Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Кабінету Міністрів України, Міністерства економіки України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій, діяльність судів у сфері захисту інтелектуальної власності.

У висновках надано теоретичне визначення поняття «публічно-правовою охороною інтелектуальної власності».

Ключові слова: публічні відносини, державний механізм, охорона, інтелектуальна власність, правове регулювання.

Svitlychnyy O.P., Mykhalskyi D.Yu. Public legal protection of intellectual property rights in Ukraine.

The article emphasizes that ensuring proper protection of intellectual property rights in modern conditions is a priority task of state policy, an integral condition of such policy is the protection of the subjective rights of rightholders of intellectual property objects, ensuring the process of innovation acceleration and economic development of the Ukrainian state. This is due to the increased interest and constantly growing role of intellectual property in the life of a person, society, and the state as a whole. The emphasis is on the role of the state and its authorized bodies called upon to ensure the protection of intellectual property rights, whose activities should be aimed primarily at protecting the property and

personal non-property rights of rightholders of intellectual property objects, at eliminating the causes that give rise to violations of intellectual property rights, and in the event of a violation - at bringing the guilty persons to legal responsibility, using the entire mechanism of public-legal protection of intellectual property. It is emphasized that the main goal and task of the state in the field of intellectual property should be a consistent combination of the interests of the owners of intellectual property rights, society and the state. It is noted that in order to ensure public and private interests, in Ukraine state power is exercised on the basis of its division into legislative, executive and judicial, each of which plays an important role in the public legal protection of intellectual property rights. The analysis of specific regulatory legal acts analyzed the activities of the Verkhovna Rada of Ukraine, the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Education, Science and Innovations, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Economy of Ukraine, the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, the Ukrainian National Office of Intellectual Property and Innovations, and the activities of courts in the field of intellectual property protection. The conclusions provide a theoretical definition of the concept of «public legal protection of intellectual property».

Key words: public relations, state mechanism, protection, intellectual property, legal regulation.

Постановка проблеми. Забезпечення належної охорони інтелектуальної власності в сучасних умовах є пріоритетним завданням політики держави, невід'ємною умовою такої політики є охорона суб'єктивних прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, забезпечення процесу інноваційного прискорення та економічного розвитку української держави. Це зумовлено підвищеним інтересом та постійно зростаючою роллю інтелектуальної власності як в житті людини, суспільства, так і держави в цілому. Тому роль держави в охороні інтелектуальної власності повинна бути спрямованою передусім на охорону майнових та особистих немайнових прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, на усунення причин, що породжують порушення права інтелектуальної власності, а у разі вчинення порушення – на притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, використовуючи весь механізм публічно-правової охорони інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика охорони прав інтелектуальної власності завжди привертала увагу представників різних галузей права, зокрема, в останні роки варто відмітити праці: Н. Блажівської, яка здійснила дослідження практики Європейського суду з прав людини при захисті майнових прав [1], О. Коротун, розкрила особливості адміністративно-правового забезпечення захисту інтелектуальної власності [2], В. Костюка, визначив кримінологічну характеристику злочинності у сфері інтелектуальної власності [3], А. Хрідочкіна, проаналізував публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності [4] та ін. Водночас багатоаспектність механізмів правового регулювання інтелектуальної власності потребує нових розвідок у цій сфері суспільних відносин.

Мета дослідження полягає в правовому аналізі публічно-правової охорони прав інтелектуальної власності, розкритті сутності сучасної публічних відносин у сфері інтелектуальної власності та наданні теоретичного визначення поняття «публічно-правова охорона інтелектуальної власності».

Виклад основного матеріалу. Економічна, інвестиційна, рекламна, інформаційна, конкуренто-спроможна та інша привабливість об'єктів права інтелектуальної власності нерідко виступає підґрунтями для протиправних дій порушників, які порушують суб'єктивні права правовласників об'єктів права інтелектуальної власності. На думку М. Потоцького, суб'єктивне право інтелектуальної власності – юридично визначена можливість особи задовольнити свої немайнові (особисті) та майнові потреби щодо об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються державою [5, с. 6]. Тож головною метою і завданням держави у сфері інтелектуальної власності має стати несуперечливе поєднання інтересів правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, суспільства і держави. Крім того, необхідно врахувати, що система публічно-правової охорони інтелектуальної власності не є статистичною, з розвитком суспільних відносин, появою нових об'єктів права інтелектуальної власності, для яких характерна певна динаміка, що в цілому впливає на законодавче врегулювання численних правовідносин – публічних і приватних.

З метою забезпечення публічних і приватних інтересів, в Україні державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову. Важливою умовою публічно-правової охорони інтелектуальної власності є діяльність законодавчої, виконавчої і судової гілок влади. Попри виокремлення трьох гілок влади, саме вказані органи забезпечують охорону та захист права інтелектуальної власності. Саме у цьому виявляється специфіка відносин гілок влади щодо забезпечення публічно-правової охорони інтелектуальної власності. Ці відносини є взаємозв'язаними, які полягають в ефективному використанні кожним із суб'єктів встановленим законом прав і обов'язків.

Відповідно до положень ст. 91 Конституції України Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених цією Конституцією. В ст. 92 Конституції України також міститься імперативний припис, що виключно законами України визначаються: права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; правовий режим власності; організація і діяльність органів виконавчої влади; судоустрій, судочинство, статус суддів; засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них [6].

Наведений перелік повноважень Верховної Ради України не є повним, водночас він свідчить, що для виконання конституційних імперативів необхідно поєднання законодавчої, виконавчої і судової гілок влади у вирішенні завдань держави. Безпосереднє відношення до сфери інтелектуальної власності має Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. До Предметів Відання Комітету віднесено: освіта; наука, науково-технічна діяльність та наукові парки; правовий статус та соціальний захист наукових, педагогічних і науково-педагогічних працівників; інноваційна діяльність, розвиток високих технологій (крім питань, які віднесені до предметів відання інших комітетів); засади здійснення наукових і науково-технічних експертиз [7].

Згідно частини першої ст. 113 Конституції України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Прикладом управлінських відносин Кабінету Міністрів України у сфері інтелектуальної власності є розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні» від 23.08.2016 р. № 632-р. [8]. В наслідок прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади» від 17.02.2021 р. № 124 та постанови Кабінету Міністрів України «Про перейменування Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України» від 21.05.2021 р. № 504, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України було перейменовано на Міністерство економіки України, як наслідок, було утворено Міністерство економіки України та Міністерство аграрної політики та продовольства України – два центральних органи виконавчої влади діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Прийняття вказаних та інших нормативно-правових актів суттєво вплинуло систему державних органів та їх завдання у сфері охорони інтелектуальної власності [9, с. 354].

Слід зазначити, що на Міністерство економіки України та Міністерство аграрної політики та продовольства України, покладено реалізацію державної політики і основні завдання у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності. На публічно-правовий характер відносин у сфері інтелектуальної власності акцентується увага в розпорядженні Кабінету Міністрів України «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» від 28.10.2022 р. № 943-р, цим розпорядженням визначено, що державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (УКРНОІВІ) виконує функції Національного органу інтелектуальної власності [10].

Змістовний аналіз повноважень Міністерства економіки України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» та їх структурних підрозділів вказує на публічно-правову складову їх діяльності у сфері охорони прав інтелектуальної власності.

Не меншою мірою на відносини публічно-правової охорони інтелектуальної власності вказує діяльність судової гілки влади. Статтею 41 та ст. 54 Конституції України встановлено, що держава не тільки надає можливість кожному громадянину право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності та гарантує свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, але й забезпечує захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [6]. На можливість широкого застосування та гарантування судового захисту прав і свобод, вказується в нормах статей 8, 55, 124 Основного Закону, Рішенні Конституційного Суду від 25.11.1997 р. [11], а також інших законодавчих актах.

Імперативний припис конституційних норм вказує, що держава гарантує охорону права інтелектуальної власності. Цей процес є невід'ємною складовою забезпечення державою процесу законодавчого закріплення результатів інтелектуальної творчої діяльності, які повинні відповідати встановленим законом вимогам, внаслідок чого державою встановлена диференціація правового регулювання щодо кожного об'єкта права інтелектуальної власності. Створений відповідно до закону об'єкт права інтелектуальної власності може зазнавати незаконного використання, як наслідок державою визначена система органів охорони інтелектуальної власності шляхом використання різноманітних публічно-правових засобів регулювання.

На публічні відносини, пов'язані з охороною інтелектуальної власності та правовий механізм правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, зокрема, вказується в нормах

ЦК України, який передбачає спеціальні засоби захисту інтелектуальної власності, Господарському процесуальному кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінальному кодексу України, Митному кодексу України, а також у багатьох інших законодавчих актах, зокрема, спеціальних законах у сфері охорони інтелектуальної власності.

У системі законодавства про охорону інтелектуальної власності чільне місце займають нормативно-правові приписи, які регламентують склад проступку та порядок притягнення винних осіб за вчинення адміністративного або кримінального правопорушення. Вказані норми встановлюють визначену законом встановлену модель правової поведінки фізичних та юридичних осіб у сфері охорони інтелектуальної власності.

У випадках, коли такі відхилення призводять до суспільно небезпечних наслідків і повторюються, правова система, як правило, реагує на це шляхом встановлення санкції у вигляді юридичної відповідальності [12, с. 33]. Так, за незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені, передбаченого частиною першою ст. 164-3 КУпАП, на винну особу може бути накладено штраф від тридцяти до сорока чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої відповідальності [13].

Враховуючи наведене та настання різних видів юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони інтелектуальної власності, доцільно зазначити, що у межах публічних галузей права, з однієї сторони у відносинах пов'язаних із реалізацією юридичної відповідальності завжди виступає держава. Відповідно притягнення до юридичної відповідальності «завершується винесенням правозастосовного акту, в якому повинні бути встановлені як фактичні, так і юридичні підстави застосування відповідальності до особи, що скоїла правопорушення [14, с. 28]. У свою чергу, існування юридичної відповідальності підтверджують такі обставини: наявність систем соціального та правового регулювання, що зумовлюють існування цілої низки явищ загального (соціального) і приватного (правового) характеру: соціальних та правових норм, соціального та правового примусу, соціальної та правової відповідальності; наявність спеціальних положень законодавства (норм права), в яких конкретизовано правопорушення, осіб, що їх вчинили, покарання, а також процесуальні особливості застосування негативних санкцій; специфічні відмінні риси заходів юридичної відповідальності в системі державного примусу; фактичне призначення покарання суб'єктам правопорушень (особам, що вчинили протиправні дії і тому набули обов'язку у вигляді санкції з боку держави); наявність спеціальних превентивних (профілактичних) й інших цілей щодо забезпечення режиму законності та правопорядку, що є одним з основних напрямів діяльності й функціонування органів та посадових осіб [15, с. 63].

У цьому виявляється роль та значення публічно-правової охорони інтелектуальної власності, специфіка відносин правовласника об'єкта права інтелектуальної власності із державою, її уповноваженими органами та їхніми посадовими особами. Водночас ці відносини є взаємозв'язані, адже тільки активні дії правовласника об'єкта права інтелектуальної власності, у разі порушення його суб'єктивних прав, зобов'язують уповноважені органи публічної влади до ефективного використання всього публічно-правового механізму охорони та захисту права інтелектуальної власності. При цьому правовласник об'єкта права інтелектуальної власності є не тільки суб'єктом відносин щодо підвищеного ризику порушення суб'єктивних прав, але й об'єктом який може зазнавати різного виду порушень з боку як фізичних, так і юридичних осіб, що потребує адекватної правової охорони з боку уповноважених органів держави.

Отже, публічний інтерес є відображенням інтересу державного як особливої форми організації суспільства. У зв'язку з цим публічний інтерес цілком співвідноситься з державним інтересом та інтересом невизначеного кола осіб. Принцип забезпечення публічного інтересу як принцип адміністративно-правового регулювання прямо не визначений законодавством. Однак забезпечення публічного інтересу має всі ознаки адміністративно-правового принципу [16, с. 120].

Висновки. Здійснене дослідження публічно-правової охорони інтелектуальної власності в Україні вказує на багатоаспектність механізмів правового регулювання охорони інтелектуальної власності як упорядковану та визначену законодавцем систему необхідних стадій правової регламентації, яка охоплює широкий спектр діяльності органів законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, покликаних забезпечити належну охорону та захист суб'єктивних прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, суспільних та державних інтересів.

Для сучасної публічно-правової охорони інтелектуальної власності характерні такі важливі процеси: охорона та захист суб'єктивних прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності забезпечує процес інноваційного прискорення соціального та економічного розвитку держави; поява і введення в господарський обіг нових об'єктів права інтелектуальної власності, а також

діючих законодавчих актів, норми яких не відповідають вимогам часу, потребує розробки і прийняття нових нормативно-правих актів; посилення публічно-правових заходів, особливо у разі порушення права інтелектуальної власності за допомогою системи спеціальних юридичних заходів.

Під публічно-правовою охороною інтелектуальної власності розуміємо визначений державою механізм правового регулювання регламентованих і упорядкованих суспільних відносин покликано забезпечити ефективну охорону та захист суб'єктивного права та інтересу, у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Блажівська Н.Є. Теоретико-методологічні та прикладні засади застосування практики ЄСПЛ при захисті майнових прав: дис. ... док. юрид. наук. Тернопіль, 2020. 36 с
2. Коротун О.М. Адміністративно-правове забезпечення захисту інтелектуальної власності в Україні: автореф. дис... док. юрид. наук. К., 2020. 32 с.
3. Костюк В.В. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 220 с
4. Хрідочкін А.В. Публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності в Україні: автореф. дис. ... док. юрид. наук. Запоріжжя, 2019. 36 с.
5. Потоцький М.Ю. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2009. 21 с.
6. Конституції України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання: Постанови Верховної Ради України від 29.08.2019 р. № 19-ІХ. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 35. Ст. 147.
8. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 р. № 632-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/249287204>.
9. Світличний О.П. Сучасна діяльність державних органів у сфері охорони інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 354–357.
10. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 р. № 943-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-p#Text>.
11. Рішення Конституційного Суду України від 25.11.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-97#Text>.
12. Полуєтков І. Зловживанням правом як порушення засад цивільного законодавства. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2008. № 6. С. 32–41.
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
14. Каленіченко Л.І. Юридична відповідальність як форма державно-правового примусу: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2018. 41 с.
15. Загребельна Н. Юридична відповідальність з позиції справедливості та дієвості: сучасні реалії та поняття. *Copernicus Political and Legal Studies*. 2022. Vol. 1. Issue 4. С. 63–73.
16. Раїмов Р.І. Забезпечення публічного інтересу як принцип адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів природних монополій. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 19. С. 115–122.